

3. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова КМУ від 24.09.2008р. № 866 // Офіційний вісник України. — 2008. — № 76. — стор. 47. — ст. 2561. — код акту 44557/2008.

4. Про затвердження стандартів адміністративних послуг, що надаються Овідіопольською районною державною адміністрацією Одеської області [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ovidiopoli-rda.odessa.gov.ua/.../0269_01-03-12.

5. Про затвердження Правил опіки та піклування : Наказ, Правила від 26.05.1999 № 34/166/131/88 // Офіційний вісник України. — 1999. — № 26. — стор. 115, код акту 8397/1999

Казаков Ю.Ю.,

*к. ю. н., доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Банківська таємниця як один із видів інформації з обмеженим доступом є об'єктом цивільних прав, а правовідносини, що складаються з приводу банківської таємниці, виникають із моменту укладення цивільно-правового договору про надання банківських послуг.

Правовідносини, що утворюють інститут банківської таємниці, становлять собою компроміс приватноправових (обумовлених відносинами клієнта й банку з приводу укладання й виконання договору банківського рахунку) та публічно-правових (обумовлених відносинами між банком і органами державної влади, регламентованими нормами чинного законодавства) інтересів.

Банківські правила та звичаї — це найбільш складні нормативні утворення. Складність їх визначається в тому, що вони формуються під впливом не тільки нормативних розпоряджень, але й суто економічних вимог. Звичаї банківської практики застосовуються навіть із ризиком понести юридичну відповідальність, оскільки це задовольняє вимоги клієнта й відповідає інтересам банку [1, с. 52].

Посягання на таємницю, пов'язані з фінансово-кредитними операціями, та зацікавленість у їх збереженні мали місце задовго до виникнення банків [2], коли навіть самі терміни «банківська таємниця» та «банк» ще не були запроваджені в широкий ужиток.

У своєму історичному розвитку банки пройшли кілька етапів. Спочатку вони виступали у вигляді міняльних контор, які здійснювали різні грошові операції. Потім до міняльної справи приєдналася й кредитна справа, що призвело до появи лихварства [3, с. 862].

Проте доля лихварства була непростою — найчастіше його забороняли й світська й релігійна влада та засуджували великі мислителі давнини й середніх віків. Закони царя Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.), середньоасирійські й хетські закони, Біблія (Вихід, Левит) і Коран (сури 2, 3) забороняли або серйозно обмежували лихварську діяльність.

Дослідження витоків і передумов виникнення та становлення інституту банківської таємниці показало, що сам банк у сучасному розумінні, а не у формі міняльних контор, у яких видавалися позики з невизначеністю умов отримання й повернення таких позик, появився в умовах стрімкого розвитку ринкових відносин. Все це привело в підсумку до розвитку цивілізованого кредиту, до появи перших банків сучасного типу, які пройшли певні етапи у своєму розвитку.

1408 року виникає перший публічний банк, який становив собою об'єднання приватних банкірів-кредиторів, — Каса Святого Георгія в Генуї. З виникненням першого публічного банку в Італії одразу ж появляється поняття банківської таємниці.

Вважається, що в установчих документах «Банку св. Амброзіуса», який був заснований у Мілані 1593 року, міститься перша письмова згадка про банківську таємницю.

Пруський король Фрідріх Великий у XVIII ст. видав спеціальний лист, за яким особи, які вели банківські операції, були зобов'язані довічно зберігати таємницю про них [4, с. 65; 5].

Історичні події XVIII-XX ст.ст. лише сприяли становленню, зміцненню та розвитку інституту банківської таємниці як у Швейцарії, так і в інших країнах Європи й на інших континентах.

Історія формування правового інституту банківської таємниці в Україні є порівняно короткою й розпочинає свій відлік від прийняття першої редакції Закону України (ст. 52) «Про банки і банківську діяльність» 1991 року [6].

Однак, можна з впевненістю стверджувати, що ще за часів Київської Русі існували розвинені кредитні відносини та певні звичаї у стосунках між купцями Русі й іноземними купцями та державною скарбницею [7, с. 18]. Аби уникнути суперечок та обмеження рівня процентів, у збірнику законів «Руська Правда» були статті, які регламентували відповідні положення. Однак, згадки про додержання таємниці там ще не містилося.

Суттєвий розвиток інституту банківської таємниці був пов'язаний із створенням Державного комерційного банку Росії 17 травня 1817 року відповідно до Указу Олександра I на базі Облікових контор і при реорганізації Державного позикового банку. У § 27 Статуту Державного комерційного банку [8] було встановлено, що кожний вкладник міг щодня (винятком були святкові дні) вимагати для ознайомлення Банківські книги для спостереження за станом свого рахунку. Разом із тим зазначалося, що ніхто в жодному разі не мав права вимагати для ознайомлення рахунки та перекази інших осіб. Окремо у § 106 було закріплено, що чиновники Банку взагалі зобов'язуються зберігати в непорушній таємниці всі рахунки приватних осіб під страхом відсторонення від посади, яку вони обіймали, та притягнення до суду.

Подальшого розвитку банківська таємниця набула 1903 року у зв'язку із закріпленням цієї категорії у ст. 22 Розділу IV Статуту Кредитного (Статут Державного Банку) Російської Імперії 1903 року. Разом із цим установлювалася відповідальність за розголошення банківської таємниці службовцями банку [9; 10].

Поняття «банківська таємниця» не вживається у Статуті Цивільного Судочинства 1864 року [11]. Однак слід зазначити, що на той час уже набуло свого розвитку поняття комерційної таємниці, із якого в подальшому й виділилася банківська таємниця. Комерційна таємниця була об'єктом цивільних прав і регулювалася Статутом Торговим [12] (ст.ст. 681, 697) та Статутом Цивільного Судочинства (ст.ст. 445, 449, 450). У проекті Кримінального уложення 1903 року передбачалася відповідальність осіб, що перебувають на службі в торгових підприємствах, винних у розголошенні комерційної таємниці цієї організації, із метою завдання шкоди кредиту господаря підприємства чи отримання майнової вигоди (ст. 545).

Після Жовтневої революції 1917 року, коли майже всі політичні партії в Україні виступали проти приватної власності, відстоювали соціалістичну ідею, можна навіть стверджувати про регрес у розвитку інституту банківської таємниці. Становлення національної банківської системи того часу відбувалося в атмосфері домінування уявлень про повну непотрібність і, більше того, шкідливість будь-яких таємниць у сфері економічної діяльності, крім державних. На фоні виступів проти приватної власності відбудовувалася соціалістична ідея й неможливо було реалізувати саму суть банківської діяльності, заперечувалося здійснення банківськими установами кредитних операцій. Це був крок назад у розвитку інституту

банківської таємниці. Почалися втручання у діяльність приватних банків, існування яких із часом було взагалі заборонено.

Як зазначає Г. Б. Романовський, термін «банківська таємниця» в законодавстві СРСР не вживався, та в цьому й не було необхідності [13, с. 38]. Грошові заощадження зберігалися в ощадних касах, які належали державі. Це був крок назад у розвитку інституту банківської таємниці. Так, згідно з Постановою ЦВК і РНК СРСР «Про принципи побудови кредитної системи» від 15 червня 1927 року [14], Державний банк мав право вимагати від кредитних установ відомості про відкриття кредитів і заборгованість окремих клієнтів, а також про поточні рахунки й внески державних органів. Схожу систему можна спостерігати й у сучасній Україні, у дворівневій банківській системі, яка складається з НБУ та комерційних банків.

Правове становище внесків і, зокрема, їх таємниці у СРСР визначалося ЦК, статутами кредитних установ та правилами Міністерства фінансів СРСР [15, с. 88].

І тільки у 80-х роках ХХ століття в Радянському Союзі розпочалися процеси, пов'язані з реформуванням як політичної системи, так і економічної. Саме з цим періодом можна пов'язувати початок відродження інституту банківської таємниці.

Разом із тим у сучасному світі ставлення до банківської таємниці в контексті активізації боротьби з організованою злочинністю та фінансуванням тероризму змінилося. На сьогоднішній день спрощується доступ держави до інформації про клієнтів та їхні фінанси. Саме тому на сьогоднішній день дуже важливо з огляду на історичний досвід удосконалити законодавство про банківську таємницю в Україні та захистити клієнтів банку від незаконного й необґрунтованого втручання.

Література:

1. Старинський М. В. Порівняльне банківське право : навч. посіб. / М. В. Старинський. — Суми : Університет. кн., 2006. — 299 с.
2. Андропова Т. Л. История развития института банковской тайны / Т. Л. Андропова // Актуальные проблемы правоведения. — 2009. — № 1. — С. 127-132.
3. Газарян Ю. Г. Банк / Ю. Г. Газарян // Новая Российская Энциклопедия : в 12 т. / гл. ред. А. Д. Некипелов. — М. : Энциклопедия : ИНФРА-М, 2003. — Т. 1 : Россия. — С. 862.
4. Плешаков А. М. Банковская тайна: запрет, обязанность и порядок предоставленных сведений / А. М. Плешаков // Деньги и кредит. — 1997. — № 10. — С. 65.

5. Світлична Г. О. Правові аспекти розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб / Г. О. Світлична // Вісник Верховного Суду України. — 2007. — № 11. — С. 25-31.

6. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5-6. — Ст. 30.

7. Вовчак О. Д. Банківська справа : навч. посіб. / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин. — Л. : Новий Світ—2000, 2008. — 560 с.

8. Устав Государственного Коммерческого Банка от 07.05.1817 г. [Електронний ресурс] // Полное собрание законов Российской империи. Собрание первое / под ред. М. М. Сперанского. — 1830. — Т. 34. — Режим доступу: http://www.fox-notes.ru/gezetz/pszl_26837_4.jpg

9. Устав Государственного банка [Електронний ресурс] // Полный свод законов Российской империи. — Т. XI, ч. 2. — С. 770. — Режим доступу: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/250/778.html>

10. Голубев С. А. К 150-летию Государственного банка России (историко-правовой аспект) / С. А. Голубев // Деньги и кредит. — 2010. — № 6. — С. 3-14.

11. Устав гражданского судопроизводства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/115/2.html>

12. Устав Торговый [Електронний ресурс] // Свод законов Российской империи. — Т. XI, ч. 2. — Режим доступу: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/250/1050.html>

13. Романовский Г. Б. Банковская тайна как предмет правового регулирования / Г. Б. Романовский // Банковское право. — 2001. — № 1. — С. 38.

14. О принципах построения кредитной системы : Постановление ЦИК и СНК от 15.06.1927 г. // Собр. законодательства СССР. — 1927. — № 35. — Ст. 364.

15. Красавчиков О. А. Советское гражданское право : в 2 т. / О. А. Красавчиков. — М. : Высш. шк., 1968. — Т. 2. — 520 с.

Уманець О. В.,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:

Погрібний С.О.

д.ю.н., професор, кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

СВІТОВІ СИСТЕМИ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ІНОЗЕМНИХ СУДІВ

1. Виходячи з одного з головних принципів міжнародного права — суверенності, судові рішення однієї держави мають юридичну силу тільки в цій державі. Винятком є ситуація, коли сама держава визнає на своїй території рішення суду іноземної держави, і в цьому випадку таке рішення підлягає примусовому виконанню.